

ZWIĄZEK GMIN NAD IŁŻANKĄ

**WYCIECZKI
ROWEROWE**

Szanowni Państwo !

Związek Gmin nad Iłżanką to najstarszy związek gmin subregionu radomskiego. Tworzą go od 1995 roku, cztery zaprzyjaźnione gminy, przez które przepływa rzeka Iłżanka, mianowicie Iłża, Kazanów, Ciepiałów i Chotcza.

Prowadzimy prace w zakresie ochrony środowiska, przedstawiamy walory i promujemy gminy wchodzące w skład związku, w szczególności podejmujemy działania na rzecz rozwoju turystyki.

Na terenie związku wyznaczaliśmy ponad 260 km szlaków rowerowych. Chcąc zachęcić wszystkich Państwa do aktywnego spędzania wolnego czasu, jednocześnie kultywując dziedzictwo krajobrazowe i kulturowe naszych gmin, przygotowaliśmy nowe wydanie przewodnika rowerowego po szlakach naszego związku.

Przewodnik zawiera opis najważniejszych atrakcji Związku Gmin nad Iłżanką. Każdy znajdzie coś interesującego dla siebie. Czy to będzie jednodniowa wycieczka, czy też dłuższa wyprawa, z przewodnikiem z pewnością będzie atrakcyjniejsza.

Życzę udanych wycieczek!

Artur Szewczyk

*Wójt Gminy Ciepiałów
Prezes Związku Gmin nad Iłżanką*

Wycieczki rowerowe na terenie Związku Gmin „Nad Iłżanką”

W przewodniku zaproponowano pięć tras o różnej długości i zróżnicowanym stopniu trudności. Wszystkie z nich zaplanowane zostały jako pętle.

Każda wycieczka zaczyna się i kończy w tym samym miejscu, aby turyści, którzy dotrą nad Iłżankę, mogli zostawić samochód w bezpiecznym miejscu, a dalej poruszać się na rowerze.

Wycieczki w znacznej mierze prowadzą istniejącymi szlakami rowerowymi.

Najdłuższa jest wycieczka 1, która pozwala zapoznać się z walorami wszystkich czterech gmin należących do związku. **„Wielka pętla nadiłżańska”** prowadzi z Iłży do Chotczy najpierw północnym, a w drodze powrotnej południowym brzegiem Iłżanki. Na mapie zaznaczona została kolorem różowym.

Wycieczka 2 **„Wokół Iłży”** prowadzi przez najciekawsze zakątki gminy Iłża. Na mapie trasa wycieczki zaznaczona została kolorem niebieskim.

Wycieczka 3 **„Kazanów i nie tylko”** to niedługa trasa wiodąca drogami asfaltowymi. Prowadzi przez południową część gminy Kazanów, przez gminę Ciepelów i fragment gminy Iłża. Na mapie przebieg wycieczki zaznaczony został kolorem żółtym.

Wycieczka 4 **„Wokół Ciepelowa”** prowadzi drogami asfaltowymi i polnymi gminy Ciepelów. Jej przebieg na mapie wyznacza niebieska linia.

Najkrótszą wycieczką, ale o wyjątkowych walorach widokowych, jest trasa nr 5 – **„Nad Wisłą”**. Zgodnie z nazwą na długim odcinku prowadzi wzdłuż brzegów Wisły w gminie Chotcza.

Poruszając się po zaprezentowanych trasach można dotrzeć do najciekawszych miejsc na terenie związku w bezpieczny sposób. Mimo że natężenie ruchu samochodowego na szlakach nie jest duże, zawsze należy poruszać się po nich zgodnie z przepisami Kodeksu Drogowego i z zachowaniem ostrożności.

Warto także zabrać ze sobą szczegółową mapę obszaru.

„WIELKA PĘTLA NADIŁŻAŃSKA”

IŁŻA – JEDLANKA NOWA – WÓLKA GONCIARSKA – NIEDARCZÓW – OSUCHÓW – MIECHÓW – KAZANÓW – STARY CIEPIELÓW – TYMIENICA – CHOTCZA JÓZEFÓW – CHOTCZA GÓRNA – NIEMIERYCZÓW – ZAJĄCZKÓW – CELINY DOLNE – CIEPIELÓW – WIELGIE – BĄKOWA – ANTONIÓW – MAŁOMIERZYCE – CHWAŁOWICE – IŁŻA (96,0 km)

Wycieczkę rozpoczynamy w **Iłży**. Samochód można zostawić na jednym z parkingów (pl. 11 Listopada, ul. Garbarska, ul. Św. Franciszka, ul. Jakubowskiego).

Zanim wyjedziemy z miasta warto obejrzyć najważniejsze atrakcje. Na wysokim wzgórzu wznoszą się ruiny zamku wybudowanego w XIV w. przez jednego z biskupów krakowskich (Iłża oraz położone wokół niej ziemie tworzące tzw. klucz iłżecki były do XVIII w. własnością biskupstwa krakowskiego). Rowerem można wjechać na zamek jadąc ul. Św. Franciszka w górę. Za parkingiem po prawej stronie mijamy grób powstańca z 1831 r. Na pierwszym skrzyżowaniu należy skręcić w lewo w stronę przepompowni. Stąd już widać zamek

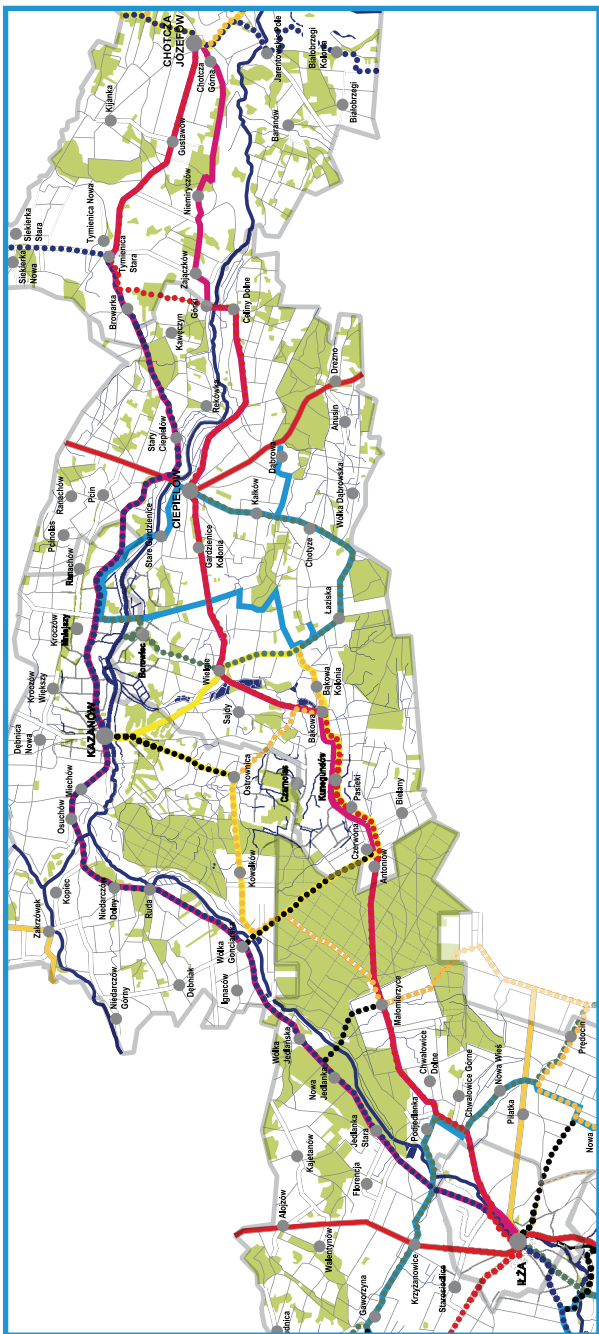
Iłża - stołp

i dalszy przebieg ścieżki. Nad ruinami góruje wapienny stołp – wieża ostatecznej obrony – na szczycie której urządzono punkt widokowy. Ze szczytu wieży doskonale widać zabudowę miasta, okoliczne pagórki, a także fragmenty dawnej Puszczy Iłżeckiej. W pogodne dni dostrzec można zarys Łysogór z wieżą nadawczą na Świętym Krzyżu.

U stóp ruin, przy ul. Błazińskiej, znajduje się Muzeum Regionalne. Jedną ze stałych wystaw prezentowanych w zabytkowym budynku średniowiecznego przytułku dla ubogich, jest kolekcja ceramiki stworzona z wyrobów iłżeckich garncarzy. W XVI i XVII w. Iłża słynęła z wyrobów garncarskich, które trafia-

Iłża - naczynia gliniane

Iłża - młyn drewniany

ły do odbiorców w całym kraju, a nawet poza jego granicami.

Z muzeum można przejść nad Iłżankę, gdzie zachował się drewniany młyn. Stamtąd już tylko krok do rynku, który ma prostokątny kształt i tylko nieznacznie różni się

od placu wytyczonego w XIV w. w czasie lokacji miasta na prawie niemieckim. Z początku XVIII w. pochodzi pobliski kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, otoczony murem z XVIII w. i zabudowaniami parafialnymi z XVII w. Na skwerze, przed murem kościelnym stoi pomnik Antoniego Hedy ps. Szary, dowódcy oddziałów partyzanckich i formacji niepodległościowych związanego z regionem, urodzonego w pobliskich Małomierzycach.

Iłża - dzwonnica przy kościele parafialnym

Po zwiedzeniu kościoła o zabytkowym wyposażeniu, przechodzimy przez bramę na plac 11 listopada. Znajdują się tu punkt informacji turystycznej oraz tablica z turystyczną mapą okolicy.

Iłża - zespół pieców do wypalania naczyń glinianych

Stąd można udać się jeszcze na miejscowy cmentarz, na którym utworzono mauzoleum poświęcone pamięci poległych w czasie II wojny światowej.

Wraz z czerwonym i niebieskim szlakiem rowerowym ruszamy ul. Wójtowską. Po prawej stronie mijamy pomnik poświęcony obrońcom miasta. Po kilkuset metrach, po lewej stronie

drogi, natykamy zabytkowy kamienny piec do wypalania wyrobów glinianych. Jego wyjątkową w skali kraju cechą jest świetnie zachowana wapienna obudowa, która miała chronić okoliczne budynki przed zaprószeniem ognia.

Przez skrzyżowanie jedziemy prosto trzymając się znaków szlaku niebieskiego. Po lewej stronie, za zakładem, mijamy pomnik poświęcony pamięci Wołyniaków, którzy zginęli w 1831 r. Wokół coraz mniej zabudowań. Wśród nich spotkać można jeszcze budynki wymurowane z iłżeckich wapieni. Po prawej stronie drogi cały czas towarzyszy nam Iłżanka.

Iłża - budynek z wapienia

W **Jedlance Starej** mijamy ciekawą drewnianą kapliczkę domkową wspartą na potężnych, murowanych kolumnach.

Jedlanka Stara - kapliczka

Przejeżdżamy przez skrzyżowanie ze szlakiem czarnym prowadzącym do Małomierzyc. Kierując się cały czas prosto mijamy **Kowaków Kolonię, Wólkę Gonciarką** (tu skrzyżowanie ze szlakiem czarnym), **Rudę, Niedarczów,**

Osuchów i Miechów. Wjeżdżamy do **Kazanowa.** Po lewej stronie drogi stoi zabytkowy kościół pw. Przemienienia Pańskiego z XVIII w. i utrzymana w tym samym stylu plebania. Jadąc dalej docieramy do rynku (uwaga na skrzyżowaniu pierwszeństwo mają skręcający na południe, tak jak czarny szlak rowerowy) wytyczonego jeszcze w średniowieczu, podczas lokacji miasta. W południowej pierzei rynku – budynek urzędu gminy. W pobliżu tablica informacyjna z mapą turystyczną okolicy. Jedziemy prosto pomiędzy jednopiętrowymi, drewnianymi domami. Za zabudowaniami, po prawej stronie drogi – jedyne miejsce przypominające o dawnych mieszkańcach miasteczka – Żydach, po-

Kazanów - kościół parafialny

Kazanów - kirkut

rośnięty trawami i drzewami teren kirkutu.

Szlak prowadzi dalej drogą asfaltową. Pokonując kolejne wzniesienia, mijamy zabudowania **Kroczo** **Mniejszego**.

Dojeżdżamy do skrzyżowania, przy którym umieszczona jest tablica informacyjna ze schematem szlaków w okolicy. Zgodnie ze znakami jedziemy prosto drogą polną.

Droga wznosi się i dopiero za niewielkim laskiem opada, wprowadzając nas w dolinę Iłżanki. Jedziemy wśród łąk. W lecie można spotkać tu bociany i czaple. Przejeżdżamy między zabudowaniami, a za nimi odbijamy lekko w lewo. Dalej jedziemy prosto. Na skrzyżowaniu za pierwszym gospodarstwem skręcamy w prawo, zgodnie ze znakami szlaku niebieskiego. Jedziemy skrajem lasu a następnie zagajnikiem. Po lewej stronie pierwsze zabudowania **Starego Ciepelowa**. Docieramy do skrzyżowania z drogą krajową nr 79. W lewo prowadzi ona do Zwolenia, w prawo do centrum Ciepelowa i Lipska.

Bocian biały

Skręcamy w prawo i ustawiamy się na pasie do skrzyżowania w lewo. Droga jest dość ruchliwa więc należy zachować ostrożność. Po pokonaniu skrzyżowania jedziemy wąską drogą asfaltową, która po chwili mocno skręca najpierw w prawo, potem w lewo. Po prawej stronie drogi dolina Iłżanki tworzy strome urwisko. Kilkaset metrów dalej, we wgłębieniu ogrodzenia, znajduje się kamienny pomnik, na którym wyryty został tekst informujący o tym, że w okresie od listopada 1942 r. do lutego 1943 r. hitlerowcy zamordowali w tym miejscu 900 osób z powiatów starachowickiego, kozienickiego i radomskiego. Jedziemy

Tymienica - kościół parafialny

dalej niezbyt szeroką drogą asfaltową. Za zabudowaniami po prawej stronie drogi – droga polna do boiska, a przy niej kolejny pomnik poświęcony zamordowanym w latach 1939-45.

Asfaltową szosą wśród pól i lasów dojeżdżamy do **Tymienicy**. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo. Mijamy ceglany kościół pw. św. Tekli. Zgodnie z łukiem drogi skręcamy w lewo.

Za **Gustawowem** droga prowadzi prosto do **Chotczy**. Po wjechaniu do miejscowości mijamy szkołę. Za urzędem gminy, na skrzyżowaniu skręcamy w prawo. Za chwilę na kolejnym skrzyżowaniu znowu skręcamy w prawo. Jesteśmy w **Chotczy Górnej**. Poruszamy się

Chotcza Górna - tablica informacyjna

drogą asfaltową pomiędzy zabudowaniami. Po kilkuset metrach dojeżdżamy do pomnika znajdującego się po północnej stronie drogi. Stojący na wydzielonym placu u stóp wzgórza monument poświęcony jest partyzantom Gwardii i Armii Ludowej poległym w latach 1942-44 na okolicznych terenach.

Jedziemy prosto przez lasy. Docieramy do pierwszych zabudowań **Niemierczowa**. Na skrzyżowaniu skręcamy w lewo. Po ponad 600 m dojeżdżamy do kolejnego skrzyżowania, na którym skręcamy w lewo w drogę asfaltową.

Dojeżdżamy do **Zajączkowa**. Na skrzyżowaniu skręcamy w lewo, a po 400 m w prawo. Stąd już widać most na Iłżance. Tutaj także spotykamy pierwsze znaki rowerowego szlaku czerwonego. Korzystając z niego dojeżdżamy do **Celin Dolnych**, gdzie skręcamy w prawo. Pokonując dość stromy podjazd, dobrze, że jest tu asfalt. Docieramy do **Świsielic**. Na skrzyżowaniu kapliczka i doskonały punkt widokowy. Droga prowadzi nas przez malowniczą okolicę. Po prawej stronie dolina Iłżanki, po lewej pola,

Ciepielów - popiersie Jana Sońty „Ośki”

zagajniki, pagórki. Wjeżdżamy do **Ciepielowa**. Mijamy ul. Źródlaną i stojący przy niej budynek dawnej synagogi. To jedyny zachowany obiekt tego typu w okolicy (najbliższy w Przysusze). Docieramy do gimnazjum. Stoi przed nim pomnik Jana Sońty ps. Ośka. Jedziemy prosto ustępując pierwszeństwa pojazdom poruszającym się drogą krajową. Za parkiem w rynku skręcamy w lewo, a potem w prawo. Mijamy żeliwny krzyż. Docieramy pod kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Jedziemy dalej zgodnie ze znakami szlaku czerwonego. Droga skręca i wznosi się. Ok. 100 m za ostatnimi zabudowaniami znajduje się cmentarz z pomnikiem.

Dalej droga prowadzi przez las. Mija wieś **Gardzienice Kolonia** i lekkimi łukami wprowadza nas do **Wielgiego**. We wsi kościół murowany pw. Bożego Ciała z zabytkowym wyposażeniem z poprzedniej świątyni. Dalej skrzyżowanie i skwer z popiersiem malarza Jacka Malczewskiego oraz plenerową mini galerią reprodukcji dzieł artysty. Ze skweru widać położony na uboczu, pełniący obecnie funkcję kaplicy cmentarnej, zabytkowy kościół pw. św. Wojciecha. Ze skweru widać także okazałe korony drzew rosnących w pobliskim parku podworskim.

W XVIII w. majątek w Wielgim trafił w ręce rodziny Karczewskich. Wybudowali oni nowy dwór, założyli park z piękną aleją kasztanową oraz stawy hodowlane (funkcjonujące do dziś). Feliks Karczewski w latach 1867–1871 gościł w swoim dworze siostrzeńca – Jacka Malczewskiego, który wraz z dziećmi

Wielgie - popiersie Jacka Malczewskiego

właściciela pobierał nauki od Adolfa Dygasińskiego.

Z Wielgiego jedziemy na południowy-zachód, pomiędzy stawami rybnymi. Docieramy do skrzyżowania ze szlakiem żółtym i po 500 m jesteśmy w **Bąkowej**. Staw i park, które minęliśmy po lewej stronie drogi to pozostałości majątku szlacheckiego. Na skrzyżowaniu, zgodnie ze znakami szlaku czerwonego, skręcamy w prawo. Jedziemy wśród zabudowań wiejskich. Po prawej stronie mijamy szkołę. Kolejna wieś to **Kunegundów**. Stąd już tylko 2 km do **Antoniowa**. Po lewej mijamy ceglany kościół, dalej skrzyżowanie, a przy nim OSP i plac zabaw dla dzie-

Chwałowice - szkoła

ci. Dla turystów mapa i kierunkowskazy. Jedziemy prosto. Stan asfaltu znacznie się pogarsza. Otacza nas duży kompleks leśny. Wyjeżdżamy z niego po ok. 2 km we wsi **Małomierzyce**. Przy drodze rosną potężne drzewa dające przyjemny cień. Jadąc prosto docieramy do **Chwałowic Dolnych**. Na skrzyżowaniu mijamy niepozorny kościółek. Skręcamy w prawo, a po przejechaniu 0,3 km, zgodnie z przebiegiem głównej drogi – w lewo. Mijamy skrzyżowanie i docieramy do zabudowań zespołu szkół w **Chwałowicach Górnych**. Szkoła została wybudowana w latach 1922-28, miała kształcić przyszłych rolników. Po licznych zmianach szkoła powróciła do dawnego profilu a jej najlepszą wizytówką jest pokazowe gospodarstwo rolnicze prowadzone przez uczniów i nauczycieli. Z Chwałowic już tylko 3 km do **Itży**.

Mijamy pagórki pokryte pasami różnokolorowych pól. Dojeżdżamy do kościoła Matki Boskiej Śnieżnej i otaczającego go zabytkowego cmentarza. Przed murem kościelnym wznosi się wysoki wzgórek porośnięty trawą – to średnio-wieczne grodzisko, zwane przez mieszkańców Itży – „kopcem tatarskim”.

Jedziemy dalej ul. Staromiejską. Na skrzyżowaniu ustępujemy pierwszeństwa. Wjeżdżamy w ul. Podzamcze, która rzeczywiście wiedzie u podnóża wzgórza zamkowego. Mijamy dworzec PKS, dom, w którym mieszkał Bolesław Leśmian w czasie swoich wizyt w Itży i wejście na zamek (z powodu schodów nie polecamy go rowerzystom). Docieramy do głównej drogi. Po skręceniu w prawo dojeżdżamy do placu 11 Listopada, gdzie rozpoczęliśmy wycieczkę.

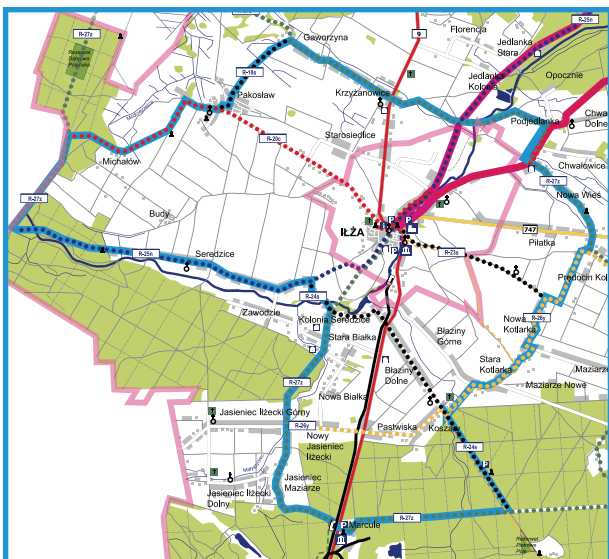
Itża - grodzisko

Itża - tablica pamiątkowa

„WOKÓŁ IŁŻY”

MARCULE – KOSZARY – KOTLARKA – CHWAŁOWICE – PODJEDŁANKA – KRZYŻANOWICE – GAWORZYNA – PAKOSŁAW – MICHAŁÓW – SEREDZICE – BIAŁKA – MARCULE (54,0 km)

Wycieczkę rozpoczynamy w **Marculach**. Samochód można pozostawić na dużym parkingu przy Centrum Edukacji Przyrodniczej im. ks. bpa Jana Chrapka. Po wejściu na teren centrum można obejrzeć ekspozycje zgromadzone w budynku „Zielonej szkoły”, spróbować rozpoznać gatunki drzew rosnące w polskich lasach (ekspozycje

Marcule - „Zielona szkoła”

umieszczone za budynkiem), zapoznać się ze starymi maszynami rolniczymi, a nawet obejrzyć stary wóz strażacki marki star, wyprodukowany niegdyś w pobliskich Starachowicach. Za stołami

i wiatami rozciąga się teren arboretum. To jedyna tego typu atrakcja w regionie. Arboretum zajmuje 6,5 ha i prezentuje głównie kolekcje drzew i krzewów (m.in. azalii i rododendronów). Szczególną atrakcją dla najmłodszych są drewniane rzeźby zwierząt i roślin, cymbały oraz planse z gramii edukacyjnymi.

Z arboretum zielonym szlakiem ruszamy na wschód. Jedziemy drogą asfaltową. Po prawej stronie ciągną się zabudowania leśnictwa. Ostatni po prawo to budynek nadleśnictwa Marcule. Skręcamy w lewo w drogę leśną. Po 200 m dojeżdżamy do wąskiej drogi asfaltowej. Jedziemy nią w prawo przemierzając **Puszczę Iłżecką**. Po 2,5 km, na skrzyżowaniu z żółtym szlakiem pieszym i czarnym rowerowym skręcamy w lewo w drogę leśną – na dawny trakt ostrowiecki.

Amatorzy historii powinni najpierw skręcić w prawo i odwiedzić wieś Piotrowe Pole spacyfikowaną w 1944 r. przez hitlerowców. Na skraju polany pomnik i stary krzyż. Na zachód od polany rezerwat leśny Piotrowe Pole chroniący starodrzew modrzewiowy.

Prowadzą nas znaki szlaku czarnego. Droga jest uciążliwa. Miejscami błotnista i piaszczysta. Docieramy do pomnika-cmentarza 59 partyzantów. Jedziemy dalej przez puszcę. Po 1,7 km jesteśmy na skraju lasu w **Koszarach**, na skrzyżowaniu z żółtym szlakiem rowerowym – skręcamy w prawo i zgodnie ze znakami, drogą asfaltową, jedziemy dalej przez **Starą i Nową Kotlarkę**. W miejscu gdzie rozpoczyna się szlak czarny prowadzący do iłżeckiego zamku skręcamy w prawo, a po chwili w lewo. Docieramy do **Prędocina Kolonii** i dalej jedziemy szlakiem zielonym. Przecina-

my drogę Iłża – Lipsko. Jedziemy prosto do Nowej Wsi. Przy pierwszych zabudowaniach mijamy pomnik poświęcony partyzantom Batalionów Chłopskich, którzy 29 lipca 1944 r. rozbili stacjonujący tu oddział niemiecki. Jedziemy wśród sadów i pól.

Nowa Wieś - suszarnia chmielu

Po prawej stronie mijamy starą suszarnię chmielu. Dojeżdżamy do szkoły rolniczej w **Chwałowicach** działającej od okresu międzywojennego. Skręcamy w prawo, a następnie w lewo, cały czas trzymając się szlaku zielonego. Przejeżdżamy przez wieś **Podjedlanka**. Docieramy do mostu na Iłżance.

Dalej, nową asfaltową drogą, jedziemy do **Krzyżanowic**. Już z daleka widać drzewa zabytkowego parku. Z lewej strony rozciąga się panorama na zamek iłżecki. W Krzyżanowicach mijamy dawny dwór i przecinamy drogę krajową nr 8. Po lewej stronie restauracja. Przy kapliczce – Piecie z 1701 r., można skręcić w lewo, aby podejść do tutejszego kościoła pw. Wszystkich Świętych wzniesionego na początku XX w. Po przeciwnej stronie drogi stoi plebania, w której w czasie II wojny światowej przebywał Antoni Heda ps. Szary. Wracamy na szlak.

Krzyżanowice - zespół kościelny

Mijając kilka zabytkowych kapliczek docieramy do **Gaworzyny**. Za kapliczką św. Jana Nepomucena, razem

ze szlakiem czarnym, skręcamy w lewo. Droga wyłożona jest betonowymi płytami do dużej fermy trzody chlewnej, dalej piaszczysta.

Dojeżdżamy do **Pakostawia** i po dotarciu do szlaku czerwonego, skręcamy w prawo. Mijamy kościół i stojący przed nim głaz z tablicą pamiątkową potyczki z 15 września 1943 r. stoczonej przez oddział A. Hedy z hitlerowcami. Po prawej

stronie za zabudowaniami rozciąga się dawny park dworski, a jeszcze dalej widać budynki dawnego PGR-u i rozległe torfowiska chronione jako użytek ekologiczny.

Pakostaw - obelisk

znacznymi zabudowaniami **Michałowa** wjeżdżamy w las. Na jego skraju skręcamy w lewo na szlak zielony. Połą drogą wzdłuż lasu jedziemy na południowy-zachód. Docieramy do szlaku niebieskiego i wraz z nim skręcamy w lewo. Droga prowadzi przez las i miejscami jest bardzo piaszczysta.

Na skraju lasu znajduje się pomnik wystawiony w rocznicę zwycięskiej bitwy stoczony przez Bataliony Chłopskie zgrupowania partyzanckiego „Ośki” w dniu 20 października 1944 r. W walce brali udział także Uzbecy pod

Gaworzyna - św. Jan Nepomucen

Zgodnie ze znakami szlaku czerwonego skręcamy w lewo. Na wzniesieniu wznosi się obelisk poświęcony żołnierzom Legionu Puławskiego walczącym z Niemcami, poległym w dniu 20 maja 1915 r.

Droga asfaltowa prowadzi wśród pól. Za nie-

Seredzice - pomnik

dowództwem por. Aratowa. Druga tablica poświęcona jest żołnierzowi 3 Dywizji Pancerniej Armii „Prusy”, który zginął w czasie bitwy pod Iłżą we wrześniu 1939 r.

Zaczyna się droga asfaltowa i zabudowania wsi **Seredzice**. Po prawej stronie mijamy kościół pw. Miłosierdzia Bożego.

Na pierwszym skrzyżowaniu jedziemy prosto, na drugim skręcamy w prawo ze szlakiem czarnym, dalej w lewo ze szlakiem zielonym. Mijamy **Starą Białkę**. Wjeżdżamy w las.

Po ok. 1 km jesteśmy na jego skraju. Przecinamy drogę w Jasińcu Ił-

żeckim Górnym. Jedziemy na południe. Po ok. 2 km jazdy wśród zabudowań docieramy do lasu. Kończy się asfalt, zaczyna droga leśna. Trasa skręca w lewo.

Po 1,3 km znajdujemy się na stacji kolejki wąskotorowej w **Marculach**. Przekraczamy drogę krajową nr 8 i jesteśmy na parkingu, na którym rozpoczęliśmy wycieczkę.

Marcule - kolejka wąskotorowa

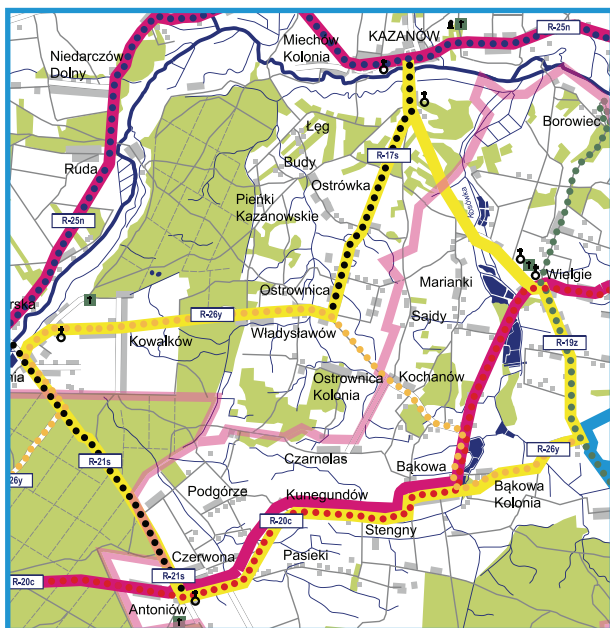
Seredzice - kapliczka

Jasieniec Iłżecki - szlak

„KAZANÓW I NIE TYLKO”

KAZANÓW – WIELGIE – BĄKOWA – ANTONIÓW – KOWALKÓW – OSTROWNICA – KAZANÓW (30 km)

Wycieczkę zaczynamy na rynku w **Kazanowie** (można tu zostawić samochód, drugi duży parking znajduje się przy kościele). W południowej części rynku, przy głównej ulicy stoją tablice informacyjne. Po przeciwnej stronie drogi budynek urzędu gminy i komisariatu policji. Jedziemy na południe zgodnie ze znakami szlaku czarnego.

Asfaltowa droga prowadzi w dół do mostu na Iłżance. Za mostem jedziemy prosto. Po lewej stronie mijamy nadrzeczne zadrzewienia, dalej łąki.

Już z daleka na tle sosnowego lasu widać białą kapliczkę. Można do niej podjechać połą drogą. Kapliczka pw. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy to ważny zabytek w gminie Kazanów.

Kazanów - kapliczka

Kazanów - różaniec z kasztanów

Najstarsze informacje na temat budowli pochodzą z XVIII w., ale miejsce to zapewne już znacznie wcześniej pełniło funkcję sakralną. Obecna kapliczka wybudowana została w 1843 r. ze środków ofiarowanych przez Antoniego Amanowicza. Stojąc przy kapliczce warto spojrzeć w kierunku północnym na panoramę Kazanowa nad Iłżanką.

Jedziemy dalej prosto główną (szlak czarny odbija w lewo do Ostrownicy) drogą przez młody sosnowy las. Na jego skraju droga skręca i zaczyna prowadzić w dół w dolinę **Kosówki**. Po prawej stronie drogi ciągną się stawy rybne.

Po kilkuset metrach dojeżdżamy do zabytkowego ceglanoego kościoła otoczonego cmentarzem. Jesteśmy w **Wielgim**. Na skrzyżowaniu koło skweru z pomnikiem Jacka Malczewskiego tablica z mapą turystyczną okolicy. Skręcamy w lewo. Po lewej stronie mijamy kościół parafialny. Po 100 m skręcamy w prawo zgodnie ze znakami szlaku zielonego. Mijamy okazały Dom Ludowy.

Po 2,5 km skręcamy w prawo na skrzyżowaniu z drogą asfaltową (szlak zielony biegnie dalej prosto). Po 2,3 km podróży dość krętą drogą docieramy do parku podworskiego w **Bąkowej**. W stanie ruiny zachował się tutejszy dworek. Przez skrzyżowanie jedziemy prosto razem ze szlakiem czerwonym.

Antonów - ołtarz

Po 5,2 km i minięciu **Kunegundowa**, docieramy do **Antoniewa**. Po lewej stronie mijamy ceglany kościół. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo – tak jak pokazują znaki szlaku czarnego.

Mijamy **Czerwoną**. Poruszamy się skrajem lasu. Za **Olszynami** przez 2 km droga prowadzi przez las. Po lewej mijamy leśniczówkę.

Dojeżdżamy do **Kolonii Kowalkowa**. Na pierwszym skrzyżowaniu jedziemy prosto, na drugim, koło szkoły, skręcamy w prawo, tak jak szlak żółty. Po 0,7 km dojeżdżamy do skrzyżowania, na którym tak jak główna droga jedziemy w prawo. Po chwili znajdujemy się przy drewnianym kościele pw. św. Stanisława biskupa i męczennika. Kościół w **Kowalkowie** powstał w 1938 r. staraniem

Kowalków - wnętrze kościoła

ks. Tomasza Fogta, proboszcza z Odechowa i ks. Romana Kapczyńskiego, pierwszego proboszcza Kowalkowa. O wyjątkowej urodzie świątyni decydują bogate zdobienia snycerskie o charakterze sakralno-patriotycznym.

Korzystając ze szlaku żółtego jedziemy na wschód. Na końcu drogi skręcamy w lewo, a po chwili w prawo. Kończą się zabudowania, zaczynają pola, a za nimi las. Lasem jedziemy przez ok. 1,0 km.

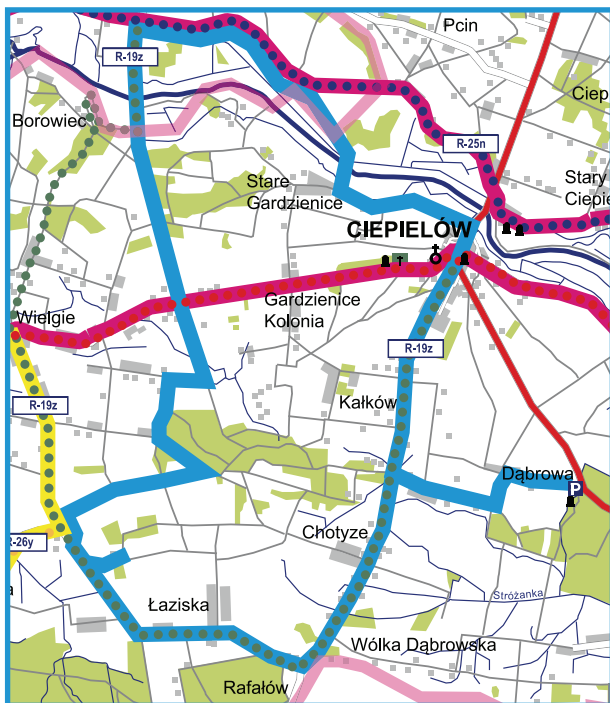

Kowalków - kościół parafialny

Po prawej mijamy wieś **Władysławów** i dojeżdżamy do zabudowań **Ostrownicy** i asfaltu. Jedziemy główną drogą, korzystając ze szlaku czarnego prowadzącego na północny-wschód. Po 3,6 km docieramy do skrzyżowania z drogą asfaltową. Skręcamy w lewo i po chwili widzimy już zabudowania Kazanowa. Wracamy na rynek w **Kazanowie** – do miejsca rozpoczęcia wycieczki.

„WOKÓŁ CIEPIELOWA”

CIEPIELÓW – KAŁKÓW – DĄBROWA – CHOTYZE – ŁAZISKA – STARE GARDZIENICE – CIEPIELÓW (32 km)

Wycieczkę rozpoczynamy w **Ciepiewie** na rynku. W zachodnim narożniku parku znajduje się tablica informacyjna ze szczegółową mapą szlaków turystycznych Związku Gmin nad Iłżanką. Z rynku wyjeżdżamy w kierunku południowo-zachodnim – ul. Czachowskiego, zgodnie ze znakami szlaku zielonego. Przejeżdżamy koło budynku urzędu gminy, gdzie stoi kolejna tablica informacyjna (z mapą gminy Ciepiewo). Jedziemy drogą asfaltową. Za ostatnimi zabudowaniami rozciągają się pola uprawne.

Mijamy rzadkie zabudowania. Po 2,8 km dojeżdżamy do wsi **Kałków**. W okresie międzywojennym działało tu stowarzyszenie Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici”.

W czasie wojny we wsi funkcjonowała kwatera jednego z oddziałów Batalionów Chłopskich.

Odbijamy w lewo od szlaku zielonego, który nas prowadził do tej pory. Przez 1,3 km jedziemy wśród zabudowań, po czy skręcamy w lewo, a gdy skończy się droga, w prawo, już we wsi **Dąbrowa**. To miejsce, w którym we wrześniu 1939 r. hitlerowcy dokonali mordu na wziętych do niewoli 300 polskich żołnierzach z 74 Pułku Piechoty. Co roku we wrześniu pod pomnikiem odbywają się uroczystości patriotyczne.

Z Dąbrowy tą samą drogą wracamy do Kałkowa. Na głównej drodze skręcamy w lewo. Mijamy wieś **Chotyże**. W **Rafałowie** skręcamy w prawo. Przy skrzyżowaniu znajdują się kierunkowskazy szlaku oraz tablica ze schematyczną siecią szlaków.

Mijamy wieś **Zarośla** i docieramy do **Łazisk**. Łaziska to wieś o starym rodowodzie. Według zachowanych dokumentów istniała już w XVI w. Jej nazwa pochodzi od miejsca wykarczowanego w lesie pod uprawę. W pierwszej połowie XIX w. wybudowano tu dwór i założono park o powierzchni 1,65 ha. Przed wojną jego właścicielem był Kazimierz Boski.

Z **Łazisk** jedziemy dalej drogą asfaltową. Po 1,6 km mijamy skrzyżowanie ze szlakiem żółtym, prowadzącym do Bąkowej.

Po 0,35 km skręcamy w prawo w polną drogę. Po 0,8 km po prawej stronie mijamy zabudowania. Jedziemy dalej. Po 1,2 km znajdujemy się na skrzyżowaniu w lesie. Skręcamy w lewo i przez 0,7 km jedziemy sosnowym borem. Na jego skraju skręcamy w prawo. Polna droga prowadzi nas do zabudowań Wielgiego. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo. Po 0,5 km, za ostatnim gospodarstwem po prawej stronie drogi, skręcamy w lewo. Droga nadal jest gruntowa, a wkoło pola. Po 1,0 km przejeżdżamy przez drogę asfaltową. W prawo prowadzi ona do Ciepelowa (3,4 km), w lewo do Wielgiego (ok. 2,0 km).

Nasza gruntowa ścieżka wiedzie dalej prosto. Przez pierwsze 0,7 km jedziemy w otoczeniu pól, potem po prawej stronie pojawia się las, który będzie nam towarzyszył przez 1,0 km.

Docieramy do skrzyżowania ze szlakiem zielonym i wraz z nim jedziemy na północ, w stronę **Iłżanki**.

Przejeżdżamy przez most. Mijamy znajdujące się po prawej stronie zabudowania **Kroczo**. Jedziemy prosto drogą gruntową. Po dojechaniu do skrzyżowania z drogą asfaltową, zgodnie ze znakami szlaku niebieskiego skręcamy w prawo, ponownie w drogę gruntową. Przy skrzyżowaniu znajduje się tablica ze schematem przebiegu szlaków rowerowych w okolicy.

Iłżanka

Podjeżdżamy pod górę, a potem przed nami długi zjazd w dół. Wokół drogi pola i łąki, na których latem można spotkać żerujące bociany. Kierując się cały czas prosto, zgodnie ze znakami szlaku, mijamy zabudowania wsi **Pcin**. Za ostatnim gospodarstwem skręcamy w prawo. Opuszczamy szlak wyznakowany kolorem niebieskim. Zjeżdżamy w dół.

Na odcinku prowadzącym przez las droga jest bardzo piaszczysta. Po pokonaniu tej przeszkody wyjeżdżamy na łąki, a ścieżka prowadzi nas na most nad Iłżanką. Po jego przejechaniu droga wznosi się lekko do góry do pierwszych zabudowań. Na skrzyżowaniu skręcamy w lewo i utwardzoną drogą kierujemy się do **Ciepielowa**. Po skręceniu w prawo docieramy do asfaltu i do rynku, z którego zaczęliśmy wycieczkę.

„NAD WISŁĄ”

CHOTCZA JÓZEFÓW - CHOTCZA GÓRNA - CHOTCZA DOLNA
- GNIAZDKÓW - ANDRZEJÓW - CHOTCZA JÓZEFÓW (12,5 km)

Trasa rozpoczyna się na skrzyżowaniu dróg w miejscowości **Chotcza Józefów**. W pobliżu znajdują się urząd gminy, bank i sklep spożywczy. Kierun-

kowskazy informują, że jest to skrzyżowanie kilku szlaków rowerowych: szlaku niebieskiego z Janowca do Bałtowa („Szlak żółwia i dinozaura”), szlaku czerwonego prowadzącego do Iłży oraz żółtego tworzącego pętlę wokół Chotczy-Józefowa.

Wraz ze szlakiem żółtym jedziemy na południe. Po ok. 0,2 km, na najbliższym skrzyżowaniu, skręcamy w pra-

Chotcza - urząd gminy

Okolice Chotczy

Chotcza Górna - pomnik

wo. Poruszamy się drogą asfaltową pomiędzy zabudowaniami. Po 0,5 km dojeżdżamy do pomnika poświęconego partyzantom Gwardii i Armii Ludowej poległym w latach 1942–1944 na okolicznych terenach.

Wracamy do drogi głównej i skręcamy w prawo. Szosa prowadzi ostro w dół, pokonując

krawędź wyznaczającą granicę pomiędzy wysoczyzną a doliną Wisły. Droga skręca ostro w lewo. Dalej wiedzie prosto przez ok. 1,2 km wśród łąk i pól. Na skrzyżowaniu, zgodnie ze znakami szlaku żółtego, jedziemy prosto. Uwaga! Musimy ustąpić pierwszeństwa samochodom nadjeżdżającym zza zakrętu z prawej strony.

Wjeżdżamy do **Chotczy Dolnej**. Po prawej stronie mijamy stojący na dużym placu ceglany kościół. Po lewej stronie drogi – sklep spożywczy.

Za kościołem warto skręcić w prawo, aby dojechać do cmentarza, na którym zachowało się kilka zabytkowych nagrobków. Znajduje się tam także kwatery 180 partyzantów Armii Ludowej i Batalionów Chłopskich, którzy zginęli w czasie próby przedarcia się przez linię frontu w nocy z 28 na 29 października 1944 r.

Z cmentarza wracamy na główną ulicę wsi i kierujemy się nią w prawo, w stronę Wisły. Przed wjazdem na wał przeciwpowodziowy szlak żółty skręca w lewo w polną drogę.

Warto jednak zatrzymać się tu na chwilę. Po lewej stronie wśród drzew stoi najstarsza budowla Chotczy – pochodzący

Chotcza Dolna - kapliczka

Chotcza Dolna - kościół

z połowy XVII w. murywany kościółek pw. Trójcy Świętej i Aniołów Stróżów. Ufundowany został na miejscu wcześniejszej, drewnianej świątyni przez ówczesnego dziedzica wsi Kazimierza Wysockiego. Spłonął w 1906 r. Dziś popada w ruinę.

Po obejrzeniu ruin można przedostać się na drugą stronę wału przeciwpowodziowego Wisły. Rzeka ma tu naturalny charakter. Widać płycizny, piaszczyste łachy i wyspy. Brzegi i tarasy porastają wikliny nadrzeczne, fragmenty wierzbowo-topolowych lasów łęgowych oraz rośliny szuwarowe. Gnieździ się tu ok. 40 gatunków ptaków wodno-błotnych m.in. rybitwy biało czelne, derkacze i ostrygojady. Na pniach niektórych drzew widoczne są ślady działalności bobrów.

Jeśli udamy się w prawo dotrzemy do miejsca, w którym widać fragmenty konstrukcji wybudowanej w czasie II wojny przez Niemców. Miały być to filary mostu, który usprawniłby ruchy wojsk na odcinku Puławy – Annopol. Prace prowadzili więźniowie skoszarowani w obozie Służby Budowlanej Baudienst zorganizowanym na pobliskiej

Chotcza Dolna - zabytkowy kościół

Chotcza Dolna - filary mostu na Wiśle

wyspie wiślanej „Chałupki”. Budowę Niemcy porzucili po klęsce pod Stalingradem.

Droga wzdłuż wału przeciwpowodziowego

Wracamy na szlak, który prowadzi drogą polną u stóp wału. Po lewej stronie rozciągają się rozległe pola, za którymi wznosi się skarpa z widocznymi zabudowaniami Chotczy-Józefowa.

Po ok. 3 km docieramy do **Gniazdkowa**. Już w XIII w. istniała tu osada, której pozostałością jest grodzisko o średnicy ok. 20 m zlokalizowane w widłach Zwoleńki i Wisły. W pobliżu pierwszych zabudowań Gniazdkowa znajduje się pomnik poświęcony zamordowanym w 1944 r. Znad brzegu rzeki przy dobrej pogodzie widać, oddalony o 10 km, zamek w Janowcu.

Przez skrzyżowanie jedziemy prosto, a następnie odbijamy w lewo, zgodnie ze znakami szlaku. Za Gniazdkowem jedziemy w kierunku zachodnim. Docieramy do „Szlaku żółwia i dinozaura” oznakowanego na niebiesko. Tu kończy się szlak żółty, z którego korzystaliśmy do tej pory. Skracamy w prawo w utwardzoną drogę prowadzącą przez sosnowy las. Za borem rozciągają się łąki i pastwiska. Wkrótce dojeżdżamy do drewnianego młyna nad rzeką **Zwoleńką**. Na lewo od mostu, w dolinie rzeki, utworzono **rezerwat Borowiec**. Chroni on m.in. siedlisko żółwia błotnego. Korzystając z niebieskiego szlaku wracamy do **Chotczy-Józefowa**.

Wista

Ważne telefony Gminy Ciepiałów:

- Urząd Gminy w Ciepiałowie, tel./faks: **48-3788-080, 605-659-504**
 - Wójt Gminy, tel.: **48-3788-079**
 - Skarbnik Gminy, tel.: **48-3788-043**
 - Kierownik USC, tel.: **48-3788-046**
 - Przewodniczący Rady Gminy, tel.: **48-3788-045**
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Ciepiałowie, tel.: **48-3788-044**
- Zespół Placówek Oświatowych w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-071**
- Szkoła Podstawowa w Wielgiem, tel.: **48-3788-194**
- Szkoła Podstawowa w Bąkowej, tel.: **48-3789-882**
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, tel.: **48-3788-011**
- Ośrodek Zdrowia w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-011**
- Poradnia dla dzieci w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-129**
- Ośrodek Zdrowia w Bąkowej, tel.: **48-3788-873**
- Gminne Centrum Informacji, tel.: **48-3788-038**
- Gminna Biblioteka Publiczna w Ciepiałowie:
2 filie biblioteczne –
w Antoniowie, w Wielgiem, tel.: **48-3788-038**
- Klub Seniora, Biuro Kombatantów, tel.: **48-3788-038**
- Oczyszczalnia Ścieków w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-017**
- Parafia Rzymskokatolicka w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-962**
- Parafia Rzymskokatolicka w Wielgiem, tel.: **48-3788-171**
- Parafia Rzymskokatolicka w Czerwonej, tel.: **48-3788-962**
- Poczta Polska w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-039**
- BS w Zwoleniu O. Ciepiałów, bankomat, tel.: **48-3788-004**
- BS w Iłży O. Ciepiałów, bankomat, tel.: **48-3788-227**
- Lekarz Weterynarii w Ciepiałowie, tel.: **48-3788-075**
- Pogotowie energetyczne w Zwoleniu, tel.: **48-678-18-00, 48-678-18-15**
- Pogotowie energetyczne w Lipsku, tel.: **48-3780-161**
- Telekomunikacja, naprawa telefonów (błękitna linia), tel.: **9393**
- Pogotowie ratunkowe, tel.: **999, 112**
- Państwowa Straż Pożarna w Lipsku, tel.: **998, 112**
- Posterunek Policji w Ciepiałowie, tel.: **48-3784-300**
- Komenda Powiatowa Policji w Lipsku, tel.: **48-3780-005, 997, 112**

ZWIĄZEK GMIN „NAD IŻANKĄ”

